15. İsmi Tafdîl

Ortak bir sıfatta, iki şeyi veya iki kimseyi karşılaştırmak ya da birinin diğerlerinden ortak bir sıfatta daha üstün olduğunu göstermek için fiilden türetilmiş isimlerdir. Türkçede, "Daha büyük, en büyük; daha güzel, en güzel" şeklinde anlatılan ifadelerin karşılığıdır. Müzekkerlerde أفْعَلُ müenneslerde فُعْلَى vezninde yapılır.

Örnekler:

Türkçesi	Müennes	Müzekker	Türkçesi	Sıfat
Daha büyük	كُبْرَى	أَكْبَرُ	Büyük	كَبِيرٌ
Daha küçük	صُغْرَى	أَصْغَرُ	Küçük	صَغِيرٌ
Daha uzun	طُولَى	أَطْوَلُ	Uzun	طَوِيلٌ
Daha güzel	جُمْلَى	أَجْمَلُ	Güzel	جَمِيلٌ
Daha iyi	حُسْنَى	أَحْسَنُ	İyi	حَسَنٌ
Daha doğru	صُدْقَى	أَصْدَقُ	Doğru	صَدِيقٌ
Daha faydalı	نُفْعَى	أَنْفَعُ	Faydalı	نَافِعٌ
Daha çok	كُثْرَى	أَكْثَرُ	Çok	كَثِيرٌ

Daha az	قُلَّى	اَقَلُّ	Az	قَلِيلٌ
Daha şiddetli	شُدَّى	أَشَدُّ	Şiddetli	شَدِيدٌ

15.1. İsmi Tafdilin Tesniye ve Çoğulu

Aşağıdaki tabloda ism-i tafdilin müfret, tesniye ve cemi durumları gösterilmiştir.

Cemi	Tesniye	Müfret	
أَكْبَرُونَ	اَكْبَرَانِ	أَكْبَرُ	Müzekker (Merfu)
أَكْبَرِينَ	اَكْبَرَيْنِ	أَكْبَرَ	Müzekker (Nasp ve Cer)
Daha büyükler	(İki) daha büyük	Daha büyük	Türkçesi
كُبْرَيَاتٌ	كُبْرَيَانِ	كُبْرَى	Müennes (Merfu)
كُبْرَيَاتٍ	كُبْرَيَيْنِ	كُبْرَى	Müennes (Nasp ve Cer)

15.2. İsm-i Tafdîlin Cümle İçinde Kullanılışı

İsm-i tafdîlin derecelendirmesi maddeler halinde şöyle özetlenebilir.

اَلْأَكْبَرُ	أَكْبَرُ مِنْ	كَبِيرٌ	Müzekker
En büyük	...den daha büyük	Büyük	Türkçesi
اَلْكُبْرَى	أَكْبَرُ مِنْ	كَبِيرَةٌ	Müennes

1. (أفْعَلُ) vezni kıyaslananların cinsiyeti ve sayısına bakmaksızın ortak kullanılır.

Örnekler:

Türkçesi	**Arapçası**
Ben senden daha bilgiliyim.	أَنَا أَعْلَمُ مِنْكَ
O (kadın) ondan (o adamdan) daha cömerttir.	هِيَ أَكْرَمُ مِنْهُ
Onlar bizden daha büyüktür.	هُمْ أَكْبَرُ مِنَّا

2. Karşılaştırma için kullanıldığında (مِنْ) harf-i ceri kullanılır. Kıyas yapılırken ister müennes olsun ister müzekker, isterse sayı bakımından müfred, tesniye veya cemi olsun hepsi için de (فُعْلَى) değil (أَفْعَلُ) vezni kullanılır. Buna dikkat edilmelidir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
İlim cehaletten daha yararlıdır.	اَلْعِلْمُ أَنْفَعُ مِنَ الْجَهْلِ.
Halit Bekir'den daha büyüktür.	خَالِدٌ أَكْبَرُ مِنْ بَكْرٍ.
Halit Bekir'den daha bilgilidir.	خَالِدٌ أَعْلَمُ مِنْ بَكْرٍ.
Fatma Ayşe'den daha bilgilidir.	فَاطِمَةُ أَعْلَمُ مِنْ عَائِشَةَ.
Okul kütüphaneden daha büyüktür.	اَلْمَدْرَسَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْمَكْتَبَةِ.
İki kız çocuktan daha küçüktür.	اَلطِّفْلَتَانِ أَصْغَرُ مِنَ الْوَلَدِ.
Erkekler kadınlardan daha zengindir.	اَلرِّجَالُ أَغْنَى مِنَ النِّسَاءِ.
Benim işim seninkinden daha zordur.	أَمْرِي أَصْعَبُ مِنْ أَمْرِكَ.

3. En üstünlük hali birkaç şekilde olur.

A) (أَفْعَلُ) vezni karşılaştırma yapılmadığında yani (مِنْ) harf-i ceri ile kullanılmadığında "en üstünlük" anlamı verir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Allah en büyüktür.	اللهُ أَكْبَرُ
Allah en çok bilendir.	اللهُ أَعْلَمُ
Yetimin malına en güzel (yolun) dışında yaklaşmayın.	لاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

B) Harf-i tarif alan ism-i tafdîl "en üstünlük" halindedir. Bu en üstünlük hali, bir isme sıfat olabilir veya haber durumunda da gelebilir. Karşılaştırma yapıldığında aranmayan uygunluk "en üstünlük" durumunda aranır. Başında harf-i tarif bulunan ism-i tafdîl ait olduğu isimle (yani mevsûfuyla) sayı (müfred, tesniye, cemi) ve cinsiyet (müzekkerlik –müenneslik) gibi her bakımdan uyuşur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
En büyük kız	اَلْبِنْتُ الْكُبْرَى
En güzel isimler	اَلْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

Onlar en keremlilerdir.	هُمُ الْأَكْرَمُونَ
O en faziletli kadındır.	هِيَ الْمَرْأَةُ الْفُضْلَى
O ikisi en faziletli kız öğrencilerdir.	هُما الطَّالِبَتانِ الْفُضْلَيانِ

C) İsm-i tafdîl başına harf-i tarif aldığında en üstünlük özelliği gösterdiği gibi muzaf durumunda olduğunda da en üstünlük özelliği belirtir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Adamların en kuvvetlisi	أَقْوَى الرِّجالِ
Kadınların en cömerdi	أَكْرَمُ النِّساءِ
Onların en çoğu	أَكْثَرُهُمْ
Çocuklarının en büyüğü	أَكْبَرُ أَوْلاَدِهِ
Bilgi rütbelerin en üstünüdür.	اَلْعِلْمُ أَعْلَى الرُّتَبِ
Ayşe sınıftaki kızların en çalışkanıdır.	عائِشَةُ أَنْشَطُ التِّلْمِيذاتِ فِي الصَّفِّ

D) Müfred nekre bir isimle birlikte tamlama durumunda olduğunda da en üstünlük hali oluşur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
En güçlü adam	أَقْوَى رَجُلٍ
En cömert kadın	أَكْرَمُ امْرَأَةٍ
Onun en büyük oğlu	أَكْبَرُ وَلَدٍ لَهُ
En alt seviyeye kadar	إِلَى أَدْنَى حَدٍّ
O takımdaki en hızlı oyuncudur.	هُوَ أَسْرَعُ وَلَدٍ فِي الْفَرِيقِ
Ramazan'daki en efdal gecenin ismi nedir?	ما اسْمُ أَفْضَلِ لَيْلَةٍ فِي رَمَضانَ؟
Bilgi en iyi süstür.	اَلْعِلْمُ أَفْضَلُ زِينَةٍ
Hastanedeki en çalışkan hemşire kimdir?	مَنْ أَنْشَطُ مُمَرِّضَةٍ فِي الْمُسْتَشْفَى؟

Zeynep hastanedeki en çalışkan hemşiredir.	زَيْنَبُ أَنْشَطُ مُمَرِّضَةٍ فِي الْمُسْتَشْفَى

Kısaca; ism-i tafdîl başına harf-i tarif aldığında ve muzaf olarak kullanıldığında “en, pek çok” manalarında kullanılır.

15.3. İsm-i Tafdîl’in Diğer Özellikleri

(خَيْرٌ) ve (شَرٌّ) kelimeleri (مِنْ) ile kıyaslama yapıldığında “daha iyi” ve “daha kötü” anlamını verirler, müzekker- müennes ayrımı olmadığı gibi sıfat uyuşması da göstermezler.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ben ondan daha hayırlıyım.	أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ
Onlar sizden daha kötüdür.	هُمْ شَرٌّ مِنْكُمْ
Namaz uykudan daha hayırlıdır.	اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ

(خَيْرٌ) ve (شَرٌّ) kelimeleri nekre müfred bir isim veya marife çoğul bir isimle tamlama hali oluşturduklarında en üstünlük halini gösterirler.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Siz en iyi topluluk idiniz (ya da oldunuz).	كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ
O kâfirlerin en kötüsüdür.	هُوَ شَرُّ الْكَافِرِينَ

(قَلِيلٌ az) ve (شَدِيدٌ şiddetli) gibi iki aynı harfin arasında illet harfi olan fiiller, ism-i tafdîl (أَفْعَلُ) veznine girince, illet harfi atılıp son iki harf (أَقَلُّ) ve (أَشَدُّ) gibi şeddeli hale getirilerek ism-i tafdîlleri yapılır.

İsm-i tafdîl sülâsî, tam, çekimi olan, müsbet ve mâlum fiilden türer (elde edilir). Sülâsi olmayan, nâkıs, câmid (mâzîsi çekilip muzârisi çekilmeyen yani tam çekimi olmayan), menfî ve meçhûl fiilden türemez. Fiil bu şartları taşımıyorsa, normalde ism-i tafdîli olmaz. Böyle fiillerden ism-i tafdîl elde etmek için (أَشَدُّ) daha şiddetli, (أَكْثَرُ) daha çok, (أَقَلُّ) daha az, (أَعَزُّ) daha kuvvetli, daha güçlü, (أَعْظَمُ) daha büyük, (أَحَبُّ) daha sevgili, (أَضْعَفُ) daha zayıf, (أَقْوَى) daha kuvvetli, gibi bir kelimeden sonra sülâsî dışındaki fiilin masdarı getirilir. Nekre ve mansûb olan bu isim, kıyaslama veya en üstünlük halinin neye nisbetle ifade edildiğini gösterir. Bundan dolayı bu mansûb isim temyiz adını alır. Aynı şekilde bu durum, üstünlük kalıbına giremeyen diğer sıfatları ifade etmede de geçerlidir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Sen benden daha çalışkansın.	أَنْتَ أَكْثَرُ مِنِّي اجْتِهاَداً
O (kadın) ilim bakımından onlardan (o erkeklerden) daha fazladır.	هِيَ أَكْثَرُهُمْ عِلْماً
O (erkek) o (kadın)dan daha az güvenilirdir.	هُوَ أَقَلُّ مِنْهاَ صِدْقاً
Bu kitap o kitaptan daha kırmızıdır.	هَذاَ الْكِتاَبُ أَشَدُّ حُمْرَةً مِنْ ذَلِكَ الْكِتاَبِ
Aişe mutlu bir anne midir?	هَلْ عاَئِشَةُ أُمٌّ سَعِيدَةٌ ؟
Evet, Aişe annelerin en mutlusudur.	نَعَمْ، عاَئِشَةُ أَكْثَرُ الْأُمَّهاَتِ سَعاَدَةً